

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Architektury / škola Miroslava Šika

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Město Sídliště. Prefabrikované domovy

Between the panels. Prefabricated habitat

Vypracovala: bc. Alžběta Pomahačová
Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. arch. Miroslav Šik, dr. h. c.
Asistenti: MgA. Anna Svobodová, MgA. Jindřich Traugott
Konzultantka seminární práce: M. arch. Ing. arch. Maria Topolčanská, PhD.
Oponentka diplomové práce: Mgr. Karolína Jirkalová
Akademický rok 2020/2021

Panelový dům T¹ jsem bezprostředně po prvním náhodném setkání, při bezcílném procházení Bohnic, vnímala jako klíčovou postavu sídliště. Fascinovala mě jeho impozantní velikost, krajina fasády, patchwork, samozřejmá síla ovládající své bezprostřední okolí. Při každé další návštěvě jsem dům začala chápat hlouběji i v jeho širším urbánním kontextu. Objevoval se ve všech možných průhledech a škvírách, které jsem náhodně potkávala. Podmaňoval si své sídliště. Po pár týdnech se ukázalo, že figura panelového domu znamená mnohem víc i pro celé město. Při pohledu z okna vinohradského pokoje i letenského ateliéru se figura stala dominantou celé severní městské krajiny.¹

Prefabrikované domovy pro všechny

Rozhodnutí věnovat se tématu bydlení při bližším pohledu na město sídliště bylo ovlivněno několika rovinami. Dojem, který na mě zmíněný dům bezprostředně a autenticky zanechal po blízkém pohledu i s odstupem času a vzdálenosti. Silným zážitkem, kontrastem ze stísněné návštěvy vysoko mezi panely a osvobozujícím pohledem ven z oken do příměstské krajiny. A především osobní ambicí zkoumat původní obecné motivace modernistického sídliště na konkrétním vzoru. Raný příslib avantgardy minimálního obytného standardu pro všechny bez rozdílu na příkladu skutečného paneláku. Paneláku, se všemi jeho obecnými plusy i mínusy, který byl mimochodem postaven v lokálních Bohnicích. Jako reprezentant promisi práva na bydlení, kterého československý socialistický stát dosahoval nástroji standardizace, typizace, prefabrikace a především normalizace. Největšího tuzemského experimentu, který dal z velké části bydlení lidem, jejichž jedinou vyhlídkou byl pokoj ve společné domácnosti s pra-rodíči i vana se sousedy. Náš průměrný stavební standard přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, který už při samotné realizaci často pokulhával a nyní s proměnou společnosti připomněl letité problémy i čerstvý potenciál.

Panelák

Nicneříkající monotónní zeleň je vyvážena v Bohnicích neobyčejnou hodnotou okolní krajiny - její diverzitou a svobodou. Kolektivní kvalita, která je společná pro většinu sídlišť ležících na prstenci měst. Panelový dům T¹ převyšuje okolní zástavbu počtem podlaží i vyšší kvalitou svojí architektury. Technická věž s fasádou z kopilitu dilatující dlouhý dům na dva nestejně celky, štíhlost získaná neobyčejnou výškou, patchwork oken reflektující rytmus změny v půdorysné stopě. A cena za vlastních 60m²? Původní ambice neformálního setkávání v prádelně nebo společenské místnosti selhala pro absenci skladovacích prostor. Tmavé chodby, repetice, typizace, anonymita. Po získání archivních plánů fascinace rozporu mezi ladnými výkresy a stísněnou realitou vzrostla. Obecným tématem se stal soudobý domov, nová kvalita starého bydlení, protagonista. A esenciální otázkou, jak žít lépe v paneláku?

„Je to velmi jednoduché. Je to velmi lidské. Člověk se cítí lépe, když má více prostoru, když není omezován, limitován prostorem. A přesto je to přesně to, co se dnes děje se standardem bydlení, hlavně v Evropě. Jak může rodina uvolněně žít, když jejich obývací pokoj má 22m² a ložnice jen 9m² nebo 12m², bez jakékoliv možnosti trávit čas venku? Stěžejní je dát lidem volnost prostoru, jako na venkově. Bez limitů. Je velmi

důležité, aby měli pocit úniku. Projekty na zahuštění měst selžou, pokud předně nenabídnou růst individuálního prostoru. Nemůžeme doufat v udržitelná města, pokud budeme na životy lidí vyvíjet tlak. Vše je to o svobodě. Zůstat svobodný ve způsobu práce, ve způsobu života. A i svoboda může být jakousi estetikou.”²

Mix příležitostí, svoboda použití

Leitmotivem práce se stala konfrontace současného výrazu, technického stavu domu, kvalit jeho soukromých i společných prostor s dnešními nároky na bydlení. Původní dřevěná pásová okna lodžii nahradil dnešní plastový trh, sivý dům se schoval pod polystyrenovou meruňkovou peřinu, jen kopilit zůstal. Sídlištní anonymitu umocnil neobyčejný počet zvonků u pěti vchodů i absence jakéhokoliv místa pro městskou i sousedskou interakci. Žádná pospolitost na střeše, na chodbě ani venku před domem. Zbyly jen poštovní schránky a cesta výtahem. Ptám se, co chybí a co přebývá? Bourám, přistavuji, nastavuji, zachovávám, uklízím. Pro můj záměr je stěžejní expanze a nadechnutí mezi urputným rastrem panelových stěn. *„Hledat prostá řešení, zvýraznit esenci existujícího, s ideou luxusu v jednoduchosti. Přidat možnosti.”*³ Šance pro obyvatele domu získat nový prostor, který nebude svým názvem podmiňovat konkrétní akci. Místo, kde se stane neočekávané, architekt může jen hádat. *„Transparence, viditelnost, propustnost, mix podnebí, mix příležitostí. Nabídnout volnost pro piano i houpací síť.”*⁴ Chybí místo na práci, lelkování, stůl pro velkou rodinu a přátele nebo zkrátka víc svobody, vzduchu, světla? Nová betonová prefabrikovaná lodžie poskytne, co chybí, a svou strukturou znovu ukáže, co bylo dlouho schované. Rytmus panelových stěn, rytmus domova. Zvenku impuls *Lacaton-Vassal*, uvnitř *Gutgut*. Nestačí mi jen změnit tvář, ale znovu objevit jakost i za dveřmi. Podívat se, co starý konstrukční systém dokáže, kde jsou jeho kvality a kde omezuje. A především neztratit “panelákovitost”, sídlištní spirit, neztratit tvář, podstatu, jako to umí *Kempe Thill*. *„Otevřít možnosti, nabídnout svobodu použití. S citlivou pečlivostí ke všemu, co už je. Zachovat, jen přidat, místo demolice, zkrátka jen trochu přidat! Domy nabízejí dostatek prostoru; jsou to dobré esenciální struktury. Můžeme je transformovat zevnitř, zezadu, odhalit možnosti, přidat chybějící kvality, přidat prostor. A občas neudělat nic.”*⁵

Civilní prostor pro každodennost

Návrh přináší mix obyvatel, příležitostí i funkcí v domě. Práce, domov, volný čas. Ve stejném bytě, o stejné velikosti žije mladý pár s pokojem pro práci navíc, single seniorka s malým psem, hromadou knih a vzpomínek nebo manželský pár s dospělým dítětem. V tentýž domě jsou malé garsonky pro studenty i singles, byty pro rodinu, i cluster bydlení, třeba pro patchwork families. A je na každém, jestli má svou ložnici prázdnou, plnou věcí nebo si jí spojil se sousedy. *„Byt totiž není jen obývací pokoj, ložnice, koupelna – ne, je to taky přidáný prostor, který může být čímkoliv, zahradou, druhým obývacím pokojem. Konec konců, výzvou bylo přeměnit tyto byty na vily. Cílem není rozšiřovat a rozšiřovat znovu; je to spíš o tom, vytvořit více prostoru v rámci současné neuspokojivé situace – dát prostor, který chybí a který měl existovat od samotného počátku, ale zkrátka nebyl tehdy vytvořen. Když člověk žije v základním urbánním bloku, jeho prostor je limitován zdmi, pouze s okny vyhlížejícími ven do prázdna. To nejsou právě hezké podmínky pro každodenní život. Člověk by si měl žít jako ve vile, i v desátém nebo patnáctém podlaží. Měl by mít možnost expanze, takové jako kdyby měl zahradu. Ale není třeba rozšiřovat dvakrát nebo třikrát – stačí jednou, tak štedře, jak to jen jde, aby byly poskytnuty ty nejlepší dimenze prostoru.”*⁶

Uvnitř domu zmizí staré levné nánosy, umakartová jádra, odhalí se původní betonové panelové stěny, opráší se šachty a schodiště, byt se znovu nadechne. Objeví se nové situace pro společné trávení času, vyšší kvalita soukromí uvnitř bytu i pokoje. Pochozí střecha otevře výhled do okolní krajiny i na své město sídliště. Vznikne civilní prostor pro každodennost, nová kvalita starého bydlení.

7

8

9

10

11

12

13

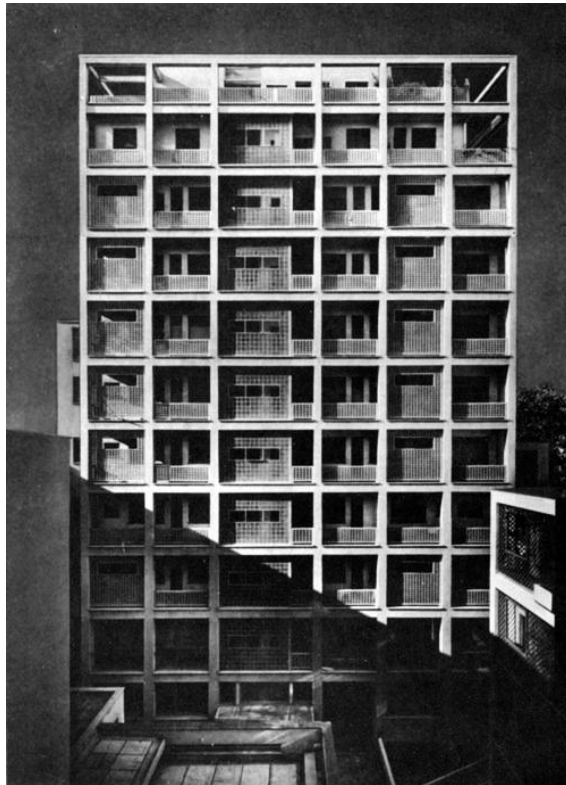
14

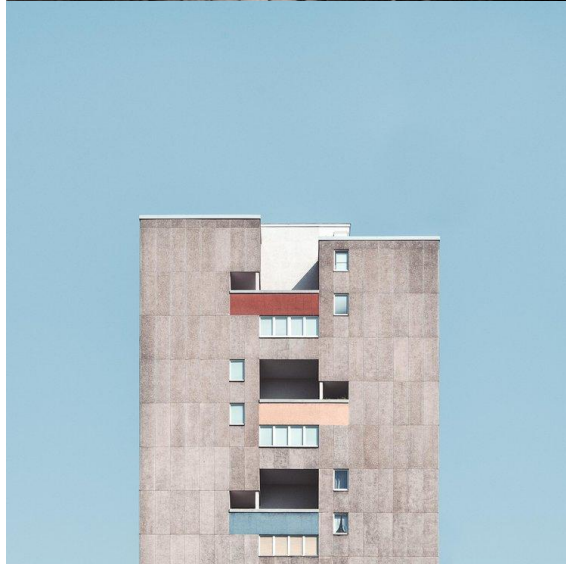
15

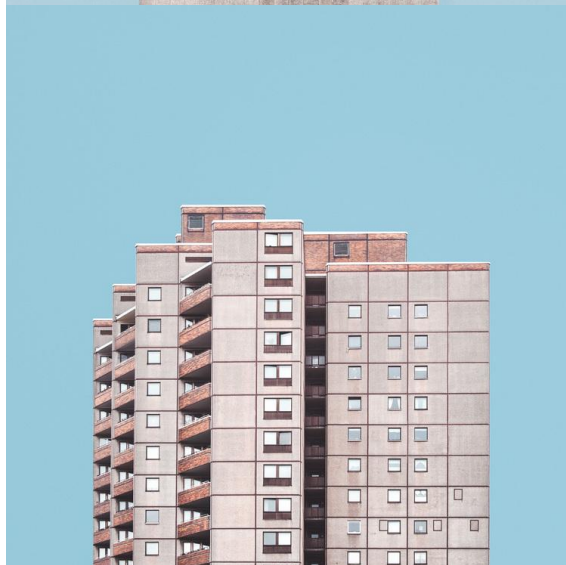
16

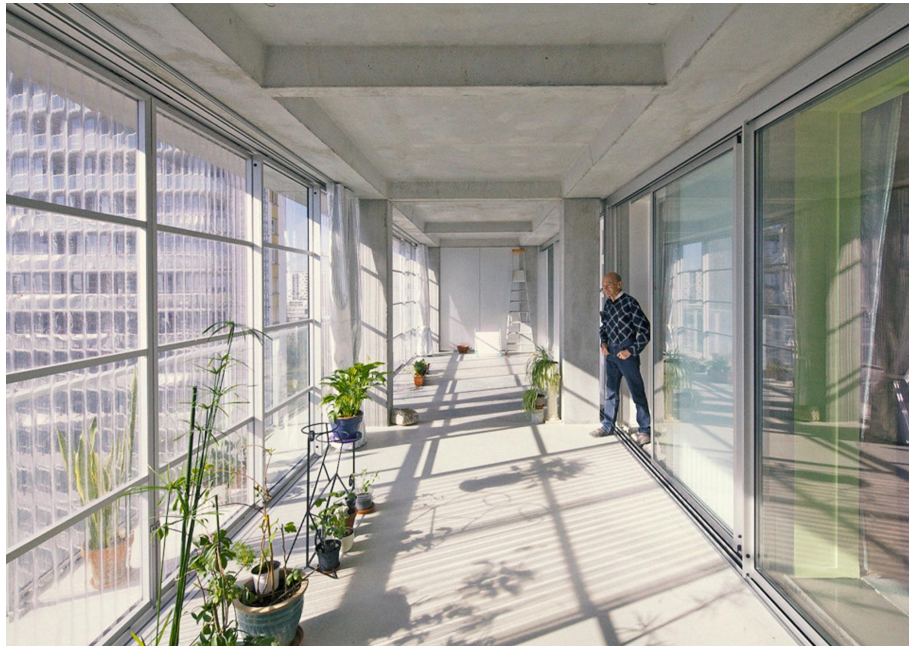
17

18

19

20

21

22

23

24

25

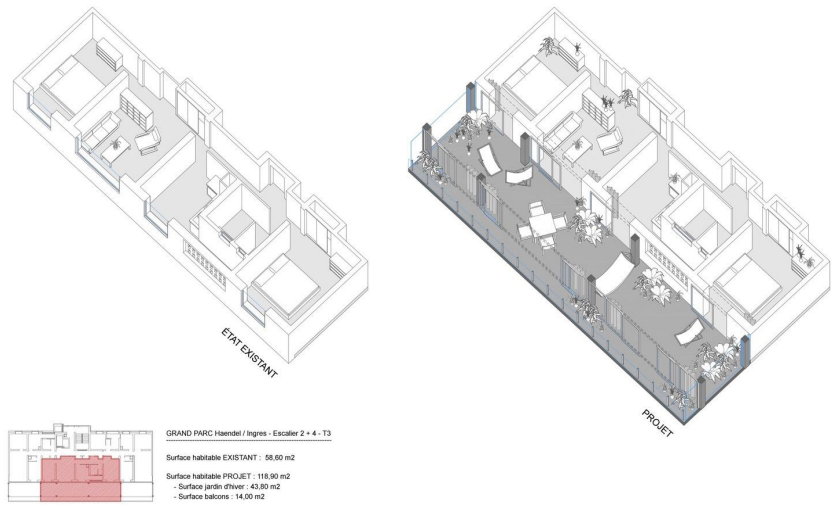
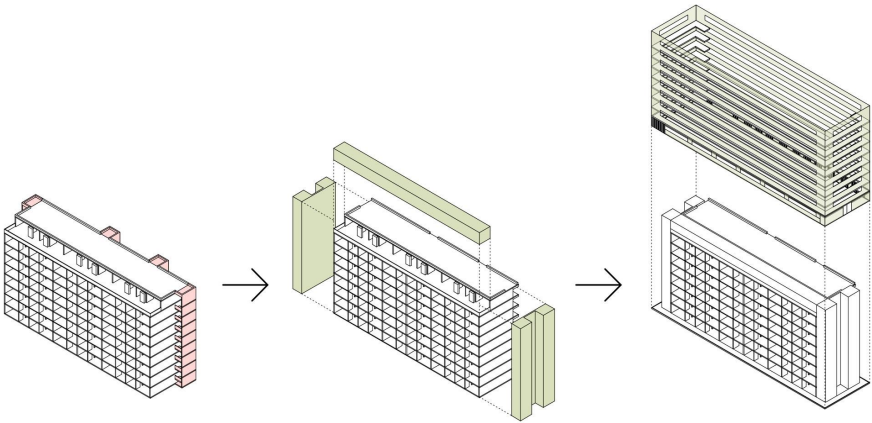

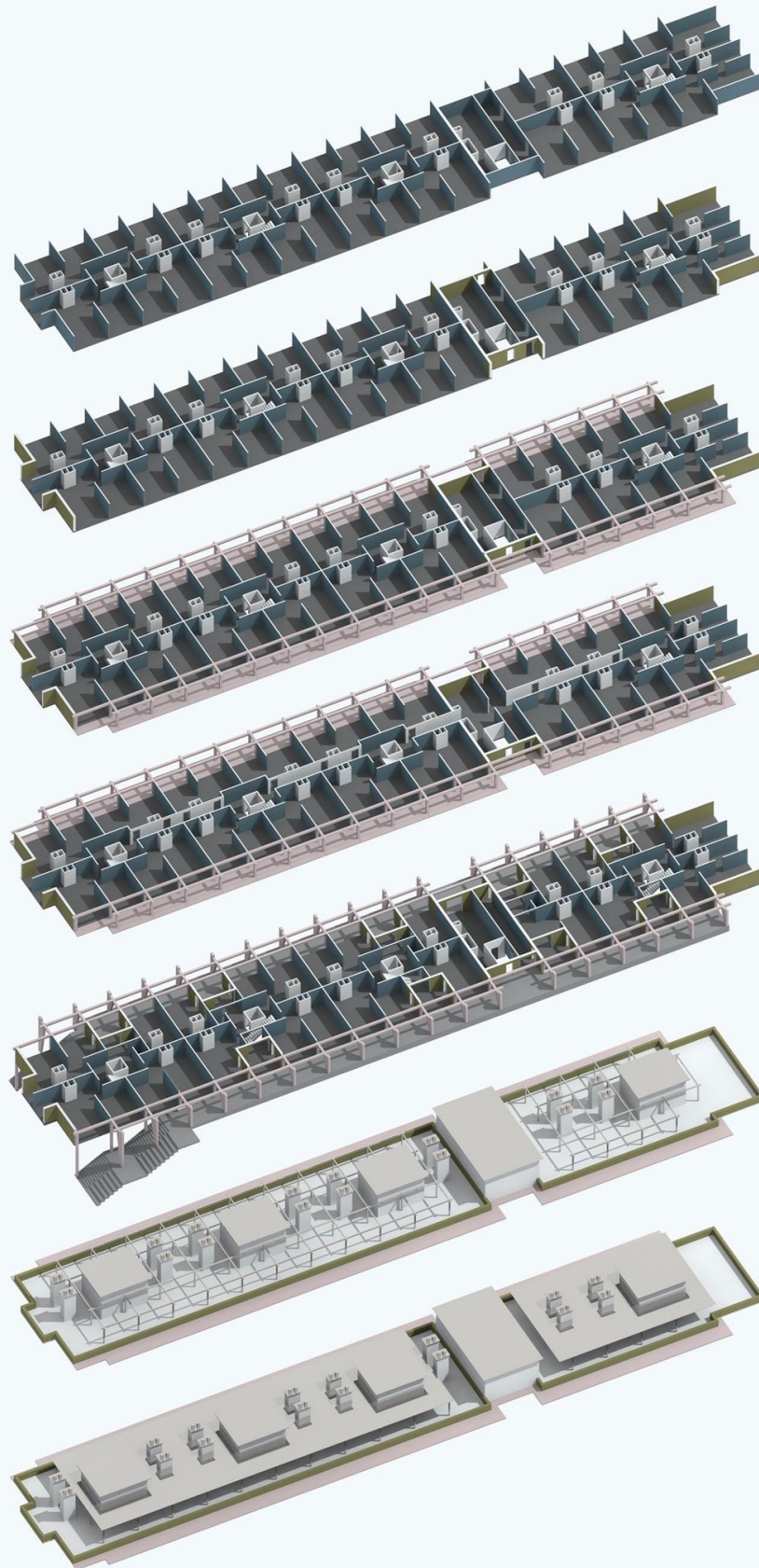
26

27

zdroje:

1 Lucie Skřivánková, Rostislav Švácha, Eva Novotná, Karolína Jirkalová: Paneláci 1. Padesát sídlišť v českých zemích, Praha 2016, Lucie Skřivánková, Rostislav Švácha, Martina Koukalová, Eva Novotná: Paneláci 2. Historie sídlišť v českých zemích 1945–1989, Praha 2017, Martin Hejl & kol: 2× 100 mil. m², Praha 2014, Markéta Mráčková, Barbora Šimonová, Viktor Vejvoda: Legenda o sídlišti, Praha: AVU, 2014, Lada Hubatová-Vacková, Cyril Říha: Husákovo 3+1. Bytová kultura 70.let, Praha: UMPRUM, 2007, Kimberly Elman Zarecor: Utváření socialistické modernity. Bydlení v Československu 1945-1960, Praha: Academia 2015

2 Freedom of Use - Anne Lacaton, Jean-Philippe Vassal (2015), strana 59, 60, 61, 63

3 Freedom of Use - Anne Lacaton, Jean-Philippe Vassal (2015), strana 17

4 Freedom of Use - Anne Lacaton, Jean-Philippe Vassal (2015), strana 25

5 Freedom of Use - Anne Lacaton, Jean-Philippe Vassal (2015), strana 25,31,35

6 Freedom of Use - Anne Lacaton, Jean-Philippe Vassal (2015), strana 41, 51

7 Panelový dům T¹, první seznámení /zdroj: vlastní/

8 Bohnice, sídlištní kontext /zdroj: vlastní/

9 Vinohrady, severní městské panorama /zdroj: vlastní/

10 Letná, výhled z ateliérového okna /zdroj: vlastní/

11 Bohnice, dominanta svého města ve městě /zdroj: vlastní/

12 Mezi panely /zdroj: vlastní/

13 Lacaton & Vassal, Bordeaux, Transformation of 530 Dwellings
/zdroj:<https://www.archdaily.com/915431/transformation-of-530-dwellings-lacaton-and-vassal-plus-frederic-dr-uo-plus-christophe-hutin-architecture/>

14 Lacaton & Vassal, Bordeaux, Transformation of 530 Dwellings
/zdroj:<https://www.archdaily.com/915431/transformation-of-530-dwellings-lacaton-and-vassal-plus-frederic-dr-uo-plus-christophe-hutin-architecture/>

15 Kempe Thill, Antwerpen, Rozemaai Housing /zdroj: <https://afasiaarchzine.com/2019/11/kempe-thill-3/>

16 Gino Figini & Luigi Pollini, Milano, Residential Office
/zdroj:<https://www.ordinearchitetti.mi.it/en/mappe/itinerari/edificio/474/42-figini-e-pollini/galleria/>

17 Malte Brandenburg, Berlin, Berliner Altbau /zdroj:
https://www.maltebrandenburg.com/?fbclid=IwAR3CUzxZ7seXd334J9SZo3WUA_EaOCT-QmyURhntpu4geEdGW4-LwZwRf6Q#/stacked/

18 Malte Brandenburg, Berlin, Berliner Altbau /zdroj:
https://www.maltebrandenburg.com/?fbclid=IwAR3CUzxZ7seXd334J9SZo3WUA_EaOCT-QmyURhntpu4geEdGW4-LwZwRf6Q#/stacked/

19 Lacaton & Vassal, Bordeaux, Transformation of 530 Dwellings

/zdroj:<https://www.archdaily.com/915431/transformation-of-530-dwellings-lacaton-and-vassal-plus-frederic-dr-uot-plus-christophe-hutin-architecture/>

20 Kempe Thill, Antwerpen, Rozemaai Housing /zdroj: <https://afasiaarchzine.com/2019/11/kempe-thill-3/>

21 EM2N, Berlin-Neukölln, New housing on Briesestraße

/zdroj:<https://divisare.com/projects/430433-em2n-andrew-alberts-new-housing-on-briesestrasse/>

22 NL Architects + XVW architectuur, Amsterdam, deFlat

/zdroj:<https://www.archdaily.com/806243/deflat-nl-architects-plus-xvw-architectuur/>

23 Kempe Thill, Antwerpen, Rozemaai Housing /zdroj: <https://afasiaarchzine.com/2019/11/kempe-thill-3/>

24 Bruther, Paris, The Stopover

/zdroj:<https://divisare.com/projects/434101-bruther-julien-hourcade-maxime-delvaux-jesus-granada-the-stopover/>

25 Karel Hubáček, Jaromír Vacek, Josef Pietschmann Liberec, Wolkerák /zdroj:

<http://panelaci.cz/stranka/panelaci-1/>

26 Aldo Rossi, Milano, Gallarate /zdroj: vlastní/

27 Diener & Diener, Basel, Development Warteck Brewery /zdroj: vlastní/

28 Kempe Thill, Antwerpen, Rozemaai Housing /zdroj: <https://afasiaarchzine.com/2019/11/kempe-thill-3/>

29 Kempe Thill, Antwerpen, Rozemaai Housing /zdroj: <https://afasiaarchzine.com/2019/11/kempe-thill-3/>

30 Lacaton & Vassal, Bordeaux, Transformation of 530 Dwellings

/zdroj:<https://www.archdaily.com/915431/transformation-of-530-dwellings-lacaton-and-vassal-plus-frederic-dr-uot-plus-christophe-hutin-architecture/>

31 koncepční schéma přístupu k panelovému domu T¹, modrá - stávající nosné panely, žlutá - nezbytné zateplení, růžová - nová prefabrikovaná betonová struktura lodžie, šedivá - kovová konstrukce nástavby střechy, seshora: 1-3 typické podlaží, 4 chodbové podlaží, 5 parter, 6-7 střecha /zdroj: vlastní/